

Modül (öneri) No	265
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Yaratılış
Modül (Alt konu)	Sebeplerin Yaratılıştaki (İcaddaki) Tesiri ve Muhaliyeti
Amaçlar	- Sebeplerin bir araya gelerek zîhayat (canlı) bir varlığı icat etmesinin mantıksal olarak imkânsız (muhal) olduğunu kavrar. - Bir canlının vücudundaki hassas ölçülerin (mizan), kör ve sağır sebeplerin tesadüfi birleşmesiyle oluşamayacağını "Eczane ve Tiryak" misali üzerinden açıklar. "Bir mevcudun vahdeti (birliği) varsa, bir vahidden (tek bir elden) çıkabilir" kaidesini idrak eder. - Maddi sebeplerin sadece varlıkların dış yüzeyine temas edebildiğini, sanatça daha harika olan iç organlara ve hücrelere ellerinin yetişmediğini fark eder.
Süre	40 dk.
Seviye	Seviye-2
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Analoji (Benzetme) Yoluyla Akıl Yürütme: Metindeki "Eczanedeki şişelerin fırtınayla devrilip harika bir ilaç oluşturması" temsili üzerinden, karmaşık yaratılış hakikatini somut bir olayla analiz etme yöntemidir. Görüş Geliştirme: "Sebepler bir şeyi yaratabilir mi?" sorusu etrafında, öğrencilerin farklı bakış açılarını (tesadüf, tabiat, sebepler, yaratıcı) gerekçelendirerek tartışmalarını ve fikirlerini olgunlaştırmalarını sağlayan yöntemdir.
Materyal ve Teknoloji	
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş: Eczane-i Kübra-i Âlem (Analoji Girişi) 1. Derse şu soruyla başlanır: "Yüzlerce kavanozun bulunduğu bir eczanede, bir fırtına çıksa ve şişeler devrilse; bu şişelerden akan sıvıların tam ölçüsünde birleşip şifalı ve canlı bir ilaç oluşturma ihtimali nedir?". 2. Analiz: Her bir canlının, binlerce maddeden çok hassas bir ölçüyle (mizan) süzölmüş "hayattar bir macun" olduğu vurgulanır. Gelişme: Üç Büyük İmkânsızlık (Görüş Geliştirme) Görüş Geliştirme Etkinliği: Öğrenciler 5-7 kişilik gruplara ayrılır. "Sebepler bir şeyi yaratabilir mi?" sorusu tartışılır. Tartışma Noktası: Sinek gibi küçük bir canlının içine bütün kâinatın elementlerinin (hava, su, toprak, ışık) usta gibi girip çalışması mantıklı mıdır?

	İç-Dış Dengesi: Maddi sebeplerin (güneş, toprak vb.) sadece çiçeğin dışına dokunabildiği, ancak çiçeğin içindeki muazzam sanatın bu kaba sebeplerden çok daha ince olduğu anlatılır. Sonuç: Tek Elin Sanatı "Bir elden çıkmayan şeyde keşmekeş olur" hakikatiyle; kâinattaki mükemmel intizamın ancak "Vahid-i Ehad" olan bir Yaraticının eseri olabileceği vurgulanarak ders bitirilir.
Ölçme ve Değerlendirme	1. Slogan Yazma Yarışması (Yaratıcı Değerlendirme): - Öğrenciler 3-4 kişilik gruplara ayrılır. Metindeki "Eczane", "Sinek Kanadı" veya "Kör Sebepler" vurgularından hareketle, sebeplerin icat edemeyeceğini anlatan sloganlar yazarlar (Örn: "Kör sebeplerden sanat doğmaz, ölçsüz macun şifa olmaz!"). 2. Problem Çözme ve Muhakeme Testi (Yazılı): - Öğrencilere şu vaka sunulur: "Birisi çıksa ve dese ki: 'Ağaç topraktan çıkıyor, meyveyi toprak yapıyor.' Bu kişiye metindeki 'sebeplerin mübaşeretı (teması) sadece zahirdedir (dıştadır)' ilkesini kullanarak nasıl bir cevap verirsiniz? Meyvenin içindeki vitamin ve tadın toprakla olan ilişkisini bu perspektifle açıklayınız."
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ AMMA BİRİNCİ YOL ki, esbab-ı âlemin içtimarıyla teşkil-i eşya ve vücud-u mahlûkattır. Pek çok muhalâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz. BİRİNCİSİ Bir eczahanede, gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden, zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar, harika bir tiryak, onlardan yapılmak icab etti. Geldik, o eczahanede, o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efradını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik. Görüyoruz ki o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekinden, altı yedi dirhem başkasından ve hakeza muhtelif miktarlarda eczalar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa, o macun zîhayat olamaz, hasiyetini gösteremez.

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsusla bir madde alınmış ki zerre miktarı noksan veya ziyade olsa tiryak hassasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyade iken, her birisinden ayrı bir mizanla alınmış gibi ayrı ayrı miktarda eczaları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimal var mı ki o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden, her birisinden alınan miktar kadar, yalnız o miktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtil bir şey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa “Bu fikri kabul etmem” diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi her bir zîhayat elbette zîhayat bir macundur. Ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki, çok müteaddit eczalardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçüyle alınan maddelerden terkiib edilmiştir. Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “Esbab icad etti” denilse, aynen eczahanedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücud bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhâsıl, şu eczahane-i kübra-i âlemde, Hakîm-i Ezelî’nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevadd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilim ve her şeye şamil bir irade ile vücud bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anâsır ve tabâyî ve esbabın işidir” diyen bedbaht, “O tiryak-ı acib, kendi kendine, şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyade ahmaktır. Evet, o küfür ahmakane, sarhoşâne, divanece bir hezeyandır.

İKİNCİ MUHAL

Eğer her şey, Vahid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelâl’e verilmezse, belki esbaba isnad edilse, lâzım gelir ki, âlemin pek çok anâsır ve esbabı, her bir zîhayatın vücudunda müdahalesi bulunsun. Halbuki sinek gibi bir küçük mahlûkun vücudunda, kemal-i intizamla, gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifakla, muhtelif ve birbirine zıt, mübayin esbabın içtiması o kadar zâhîr bir muhaldır ki, sinek kanadı kadar şuuru bulunan, “Bu muhaldır, olamaz” diyecektir.

Evet, bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbabıyla alâkadardır, belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî’ye verilmezse, o esbab-ı maddiye, onun vücudu yanında bizzat hâzır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cismine girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir numunesi olan gözündeki bir hücre sine girmeleri icab ediyor. Çünkü sebep maddî ise, müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu halde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları

yerleşmeyen o hücrecikte, erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyîin, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor. İşte Sofestâinin en eblehleri dahi böyle bir meslekten utanıyor

ÜÇÜNCÜ MUHAL

الْوَّاحِدُ لَا يَصْدُرُ إِلَّا عَنِ الْوَّاحِدِ

kaide-i mukarreresiyle, “Bir mevcudun vahdeti varsa, elbette bir vahidden, bir elden sudûr edebilir.” Hususan o mevcut, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve cami’ bir hayata mazhar ise, bilbedahe, sebep-i ihtilâf ve keşmekeş olan müteaddit ellerden çıkmadığını, belki gayet kadîr, hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği halde; hadsiz ve câmid ve cahil, mütecaviz, şuursuz, karma karışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karma karışık

ellerine –hadsiz imkânât yolları içinde ve içtima ve ihtilâla o esbabın körlüğü, sağırlığı ziyadeleştiği halde– o muntazam ve mevzun ve vahid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhali birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi bu muhalden kat’-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette tesirleri, mübaşeretle ve temasla olur. Halbuki o esbab-ı tabiiyenin temaları, zîhayat mevcutların zâhirleriyledir. Halbuki görüyoruz ki, o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on defa zâhirinden daha muntazam, daha latif, sanatça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve aletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zâhirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahlûklardan daha ziyade sanatça acib, hilkatçe bedî’ bir surette oldukları halde, o câmid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek, yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur.

(Lem’alar, Yeni Asya Neşriyat, Eylül-2024, s. 296-298)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ³

² Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

³ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)

